

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342.9.086

Піддубний Олексій Юрійович

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільного та господарського права

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Поддубный Алексей Юрьевич

доктор юридических наук, доцент,

заведующий кафедрой гражданского и хозяйственного права

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Piddubnyi Oleksii

Doctor of Sciences, Associated Professor,

Head of the Department of Civil and Commercial Law

National University of Life and Environmental Sciences

ORCID: 0000-0003-4867-4613

**РОЗМЕЖУВАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ЮРИДИЧНОГО
ФАКТУ ТА ЯК ПРАВОВОЇ ПРОЦЕДУРИ
РАЗМЕЖЕВАНИЕ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К АДМИНИСТРАТИВНОЙ И
УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ КАК ЮРИДИЧЕСКОГО
ФАКТА И КАК ПРАВОВОЙ ПРОЦЕДУРЫ
DIFFERENTIATION OF ADMISSION TO ADMINISTRATIVE AND
CRIMINAL LIABILITY AS A LEGAL FACT AND AS A LEGAL
PROCEDURE**

***Анотація.** У статті аналізуються причини того, яким чином з обивательської правосвідомості потрібно викорінювати ототожнення процедури притягнення до публічно-правової відповідальності з її*

фактичним наслідком – фактом притягнення до публічно-правової відповідальності, що досить часто ототожнюються.

Нажаль, існуюче законодавство сприяє такій підміні понять, встановлюючи початком притягнення до відповідальності згідно Кримінального процесуального кодексу окрему процесуальну дію – повідомлення про підозру. З цього законодавчого положення може послідувати термінологічно і фактично хибний висновок про те, що особа, якій було повідомлено про підозру, притягалась до кримінальної відповідальності. Помилка полягає в тому, що притягнення до відповідальності як процедурний етап в кримінальній справі ототожнюється зі своїм синонімом – притягненням до кримінальної відповідальності у вигляді юридичного факту – обвинувального вироку суду.

Однак не менш характерна і помилка другого роду, що частіше властива спеціалістам і більш яскраво проявляється в адміністративному судочинстві. Помилка допускається в контексті строків давності притягнення до адміністративної відповідальності судом.

Існує процедурна вимога до органів адміністративної юрисдикції, які не мають повноважень приймати рішення у справі. Згідно цієї вимогою вони повинні у обмежений час від моменту вчинення правопорушення завершити процедуру з'ясування його обставин і зафіксувати їх процесуально. Виконання цієї вимоги означає вчасне складання протоколу про адміністративне правопорушення і направлення матеріалів до суду.

На думку автора, в момент передачі матеріалів до суду в межах строку давності процедура притягнення до адміністративної відповідальності має завершитись, а строк давності має перерватися. Це зобов'яже суд розглянути справу по суті, незалежно від того, скільки триватиме процедура судового розгляду.

Ключові слова: адміністративна відповідальність кримінальна відповідальність, адміністративний процес, кримінальний процес, притягнення до відповідальності.

Аннотация. В статье анализируются причины того, каким образом из обывательского правосознания нужно искоренять отождествление процедуры привлечения к публично-правовой ответственности с ее фактическим следствием - фактом привлечения к публично-правовой ответственности, каковые достаточно часто не различаются.

К сожалению, существующее законодательство способствует такой подмене понятий, устанавливая началом привлечения к ответственности согласно УПК отдельную процессуальное действие – уведомление о подозрении. Из этого законодательного положения может последовать терминологически и фактически ошибочный вывод о том, что лицо, которому было сообщено о подозрении, привлекалось к уголовной ответственности. Ошибка заключается в том, что привлечение к ответственности как процедурный этап в уголовном деле отождествляется со своим синонимом - привлечением к уголовной ответственности в виде юридического факта - обвинительного приговора суда.

Однако, не менее характерна и ошибка второго рода, чаще свойственная специалистам и более ярко проявляющаяся в административном судопроизводстве. Ошибка допускается в контексте сроков давности привлечения к административной ответственности судом.

Существует процедурное требование к органам административной юрисдикции, которые не имеют полномочий принимать решения по делу. Согласно этим требованиям, они должны в ограниченное время с момента совершения правонарушения завершить процедуру выяснения его

обстоятельств и зафиксировать их процессуально. Выполнение этого требования означает своевременное составление протокола об административном правонарушении и направлении материалов в суд.

По мнению автора, в момент передачи материалов в суд в пределах срока давности процедура привлечения к административной ответственности должна считаться завершенной, а срок давности прерванным, обязывая суд рассмотреть дело по сути независимо от того, сколько продлится процедура судебного разбирательства.

Ключевые слова: административная ответственность, уголовная ответственность, административный процесс, уголовный процесс, привлечения к ответственности.

Summary. The article analyzes the reasons for the elimination the meaning of the procedure of bringing to justice public liability with its actual consequence, which is quite often identified, from the common law consciousness.

Unfortunately, existing legislation facilitates such a mischange of concepts by establishing the initiation of prosecution in accordance with the Code of Criminal Procedure as a separate procedural action - bringing charges. This legislative provision may, in terminology and in fact, lead to the erroneous finding that the person charged has been held criminally liable. The misconception is that prosecution as a procedural step in a criminal case is identified with its synonym - criminal prosecution in the form of a legal fact - a court conviction.

However, no less wide-spread is the second kind of error, which is more common in specialists and more clearly manifested in administrative proceedings. The error is allowed in the context of the limitation period of administrative liability.

There is a procedural requirement for administrative jurisdictions that do not have the power to decide the case. According to this requirement, they must, within a limited time from the moment of committing the offense, complete the

procedure of finding out his circumstances and record them procedurally. Fulfilling this requirement means timely drafting of a report on an administrative offense and referral of materials to court.

According to the author, at the moment of submission of materials to court within the limitation period, the procedure of administrative liability is completed and the limitation period is interrupted. This obliges the court to hear the merits of the case, regardless of how long the trial process will take.

Key words: *administrative liability, criminal liability, administrative process; criminal proceedings; prosecution.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема полягає в обивательському нерозумінні принципу презумпції невинуватості, чому частково сприяють невдалі формулювання КПК України з одного боку, і у безвідповідальному бажанні осіб, що вчинили адміністративне правопорушення, ухилитись від відповідальності шляхом затягування судового розгляду справи розраховуючи на звільнення від неї за критерієм давності притягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В різний час до питань притягнення до відповідальності, звільнення від відповідальності, визначення вини у кримінальному та адміністративному праві звертались Волощук А.М., Гладун О.З., Забабуріна А.Г., Маринчак Н.Є, Плотнікова А.В., Смокович М.І., Усенко Є.А., Юрченко Л.В. та інші фахівці, проте питання залишаються дискусійними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є наголошення на неприпустимості ототожнення процедури притягнення до публічно-правової відповідальності з її фактичним наслідком – фактом притягнення до публічно-правової відповідальності і навпаки, а також спроба вирішення

питання визначення вини при незастосуванні адміністративного стягнення шляхом перегляду самої суті поняття строків застосування адміністративного стягнення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Нажаль, існуюче законодавство сприяє такій підміні понять, встановлюючи початком притягнення до відповідальності згідно Кримінального процесуального кодексу України (п. 14 частини першої статті 3) [1] окрему процесуальну дію – повідомлення про підозру. З цього законодавчого положення може послідувати термінологічно і фактично хибний висновок про те, що особа, якій було повідомлено про підозру, притягалась до кримінальної відповідальності. Помилка полягає в тому, що притягнення до відповідальності як процедурний етап в кримінальній справі ототожнюється зі своїм синонімом – притягненням до кримінальної відповідальності у вигляді юридичного факту – обвинувального вироку суду і призначення покарання. Або ж за вироком суду у вигляді осуду і звільнення від покарання [2, с. 240]. При цьому звільнення від кримінальної відповідальності (п. 1 частини другої статті 284 КПК) [1] застосоване щодо особи, якій було повідомлено про підозру, означатиме, що вона не була притягнена до відповідальності. Проте вину свою визнала, якщо виходити з норми частини третьої статті 285 КПК. Отже на питання, чи визнавалась вона винною у вчиненні злочину – негативно відповісти, не погрішивши проти істини, не зможе.

Якщо коротко підсумувати, особа, стосовно якої розпочиналась процедура притягнення до кримінальної відповідальності, залежно від кінцевого рішення може бути такою, яка не притягалась до кримінальної відповідальності. Формулювання не досить вдале, і очевидно, що потребує удосконалення. Притягнення – це доконаний інфінітив, який говорить про завершений факт, тоді як процедура могла лише розпочатись. Вдалим

терміном, який однозначно відрізняє особу, вина якої була встановлена, від тих, щодо кого було лише пред'явлене обвинувачення було б «засуджена особа». Отже, численні анкети різного роду доброчесності як мінімум треба оснащувати саме запитанням «чи була особа засуджена», а правильно з точки зору примату прав людини взагалі ставити питання – чи має особа не погашену і не зняту судимість. Інші факти її біографії, такі, як засудження в минулому, на її правове становище впливати не повинні і бути предметом офіційних запитань також не повинні.

Однак не менш характерна і помилка другого роду, що частіше властива спеціалістам і більш яскраво проявляється в адміністративному судочинстві. Помилка допускається в контексті строків давності притягнення до адміністративної відповідальності судом. При чому міжгалузеві паралелі тут абсолютно доречні, адже згадані два види юридичної відповідальності часто співставляються і розрізняються в основному ступенем суспільної небезпечності [3, с. 267], але мають аналогічні ознаки, і можуть мігрувати з КУпАП до ККУ по волі законодавця [4, с. 110], а відповідно аналогії цілком доречні. Вказується, що інститути схожі, але розрізняються в частині визначення вини особи [5, с. 74].

Існує процедурна вимога до органів адміністративної юрисдикції, які не мають повноважень приймати рішення у справі. Згідно цієї вимоги вони повинні у обмежений час (не пізніше 24 годин, частина друга статті 254 КУпАП [6]) від моменту вчинення правопорушення завершити процедуру з'ясування його обставин і зафіксувати їх процесуально. Виконання цієї вимоги означає оперативне складання протоколу про адміністративне правопорушення, але не впливає на строки направлення матеріалів до суду. Очевидно, що якщо орган адміністративної юрисдикції зацікавлений в ефективності своєї правозастосовчої роботи, він має зробити це максимально швидко. Але подальші події, в тому числі можливість затягування порушником судового розгляду, щоб вийти за межі строків,

передбачених ст. 38 КУпАП – цілком поза волею органу адмініюрисдикції і можуть при певній пасивності суду звети всі зусилля по боротьбі з правопорушеннями нанівець. А порушник таким чином ухилиться не тільки від стягнення і відповідальності, що в КУпАП одне й те саме, а й на відміну від кримінального судочинства, уникне питання про встановлення його вини, на чому вже наголошувалось [7]. Аналогічна позиція не досліджувати вину існує і в ближньому зарубіжжі [8, с. 74].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

На думку автора, в момент передачі матеріалів до суду в межах строку давності (доцільно встановити для цього короткий, але визначений термін) процедура притягнення до адміністративної відповідальності має бути завершеною, а строк давності має бути перерваний. Це зобов'яже суд розглянути справу по суті, офіційно з'ясувавши всі обставини, незалежно від того, скільки триватиме процедура судового розгляду. Як ухилення від питання визначення вини при спливі строків, так і апріорно звинувачувальна графа «підпис порушника» в адмінпротоколі, що існувала в минулому, є крайнощами, яких справедливе судочинство повинно уникати.

З цього випливає і висновок відносно того, що процедура притягнення до кримінальної відповідальності, хоч і розпочинається з пред'явлення обвинувачення, проте може як закінчитись фактом притягнення до кримінальної відповідальності, так і виправданням або ж звільненням від кримінальної відповідальності.

В такому разі графи анкет, які часто містять самі по собі протиправні формулювання на кшталт «чи притягалась особа до кримінальної/адміністративної відповідальності?» мають заповнюватись чіткою і однозначною відповіддю – ні.

Звідси поняття притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності співвідносяться як відповіді на три окремих питання: чи розпочиналось притягнення до кримінальної відповідальності; чи була

особа піддана/притягнена/засуджена до кримінальної відповідальності і чи визнавалась особа винною у вчиненні кримінальної відповідальності. Їх аналогами в контексті адміністративного права будуть відповіді на два питання: чи складався щодо особи протокол про адміністративне правопорушення (що, як і в першому випадку, ніяк не впливає на права особи); чи була особа піддана адміністративному стягненню/адміністративній відповідальності, а якщо ні, то і третє питання про вину автоматично не постає.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. 13 квітня 2012 року №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print>
2. Юрченко Л.В. Забабуріна А.Г. Притягнення до кримінальної відповідальності як стадія кримінального провадження // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». Том 25 (64). 2012. № 2. С. 238-243.
3. Волощук А.М. Розмежування кримінальних правопорушень та адміністративних проступків у контексті положень реформи адміністративного та кримінального законодавства України // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. №4. С. 264-273
4. Гладун О.З. Малозначність кримінальних і адміністративних корупційних правопорушень // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. №2 (28). С. 103-112.
5. Плотнікова А.В. Наслідки закінчення строку притягнення до відповідальності у кримінальному та адміністративному праві України. // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право». 2018. Вип. 29. С. 71-79

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення 7 грудня 1984 року № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
7. Смокович М. І., Маринчак Н.Є., Усенко Є.А. Щодо встановлення вини особи під час закриття провадження про адміністративні правопорушення у зв'язку з закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності // Узагальнений науково-консультативний висновок Науково-консультативної ради при Вищому адміністративному суді України. URL: http://www.vasu.gov.ua/nkr/pravovi_vusnovky
8. Токарева К.С. Порівняльний аналіз правових наслідків закінчення строку накладення адміністративного стягнення в законодавстві України та Росії // Юридичний вісник. 2013. № 2 (27). С. 71-76

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. 13 kvitnia 2012 roku № 4651-VІю URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print>
2. Yurchenko L.V. Zababurina A.H. Prytiahnennia do kryminalnoi vidpovidalnosti yak stadiia kryminalnoho provadzhennia // Uchenye zapysky Tavrycheskoho natsyonalnoho unyversyteta ym. V.Y. Vernadskoho Seryia «Iurydycheskye nauky». Tom 25 (64). 2012. № 2. S. 238-243.
3. Voloshchuk A.M. Rozmezhuvannia kryminalnykh pravoporushen ta administratyvnykh prostupkiv u konteksti polozhen reformy administratyvnoho ta kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia yurydychna. 2012. №4. S. 264-273
4. Hladun O.Z. Maloznachnist kryminalnykh i administratyvnykh koruptsiinykh pravoporushen. // Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiui i koruptsiiei (teoriiia i praktyka). 2012. №2 (28). S. 103-112

5. Plotnikova A.V. Naslidky zakinchennia stroku prytiahnennia do vidpovidalnosti u kryminalnomu ta administratyvnomu pravi Ukrainy. // Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody «Pravo». 2018. Vyp. 29. S. 71-79
6. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia 7 hrudnia 1984 roku № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
7. Smokovych M. I., Marynychak N.Ye., Usenko Ye.A. Shchodo vstanovlennia vyny osoby pid chas zakryttia provadzhennia pro administratyvni pravoporushennia u zv'iazku z zakinchenniam strokiv prytiahnennia do administratyvnoi vidpovidalnosti // Uzahalneni naukovo-konsultatyvnyi vysnovok Naukov-konsultatyvnoi rady pry Vysshomu administratyvnomu sudi Ukrainy. URL: http://www.vasu.gov.ua/nkr/pravovi_vusnovky/pravjvi_visnjvki_07.11.2017
8. Tokarieva K.S. Porivnialnyi analiz pravovykh naslidkiv zakinchennia stroku nakladennia administratyvnoho stiahnennia v zakonodavstvi Ukrainy ta Rosii // Yurydychnyi visnyk. 2013. № 2 (27). S. 71-76